

Els mitjans de la llibertat

Uns dies després de pujar al poder de Sèrbia, el desembre del 1987, Slobodan Milosevic feia canviar el redactor en cap de Ràdio-Televisió de Belgrad. Aquest primer pas de la “revolució política” que havia de fer renéixer la Gran Sèrbia va continuar amb la depuració en massa del sistema de comunicació de la república. Un cop es van fer sentir les primeres manifestacions nacionalistes, la transformació dels mitjans de comunicació de l'ex-Iugoslàvia ha evolucionat al compàs de les polítiques impulsades pels seus dirigents.

Pocs van ser els mitjans que van sobreviure a les neteges estali-

Molts periodistes de l'ex-Iugoslàvia han optat per explicar la veritat, sota amenaces de mort i treballant en una

revista *Monitor* de Montenegro conformen les excepcions més honoroses del panorama comunicatiu actual de Sèrbia.

Els croats també censuren. No es pot acusar els mitjans de comunicació croats d'haver preparat conscientment un clima d'intolerància i d'odi que justificqués tota agressió bèl·lica, però un cop iniciat el conflicte van seguir ràpidament les passes dels veïns serbis. Guanyades les eleccions democràtiques l'abril del 1990, Franjo Tudjman tenia via lliure per a controlar les antigues empreses socialistes, i tant la radiotelevisió croata i els diaris oficials com els mitjans

nianes de Milosevic. Després de purgat, el diari de referència de la república de Sèrbia, *Politika*, va encapçalar una campanya amb la doble finalitat d'homogeneïtzar l'opinió pública sèrbia i de suprimir les autonomies de Kosovë i de la Voivodina. Hi van aparèixer articles enaltint les glòries de la vella Sèrbia i assenyalant els futurs enemics. Tot el poble croat era qualificat d'*ustaix* (nom dels feixistes croats que van col·laborar amb Hitler), i els bosnians eren anomenats “musulmans” o “turcs”. El missatge que calia propagar era clar: Els nostres veïns preparen el genocidi de la nació sèrbia; per tant, hem d'actuar primers.

Durant aquest període negre, més de 1.500 periodistes foren expulsats o van acabar marxant de les redaccions, cosa que va permetre la creació de nous mitjans amb capital privat. És el cas del setmanari *Vreme* (Temps), que juntament amb Ràdio B92, la televisió privada Studio B i el diari *Borba* de Belgrad, més la

precarietat total. Per mor de la destrucció, com és el cas de Sarajevo, o a causa d'una censura subtil però fèrria, a Belgrad o Zagreb, la victòria del periodisme sols ha estat moral.

independents van caure amb facilitat en mans del govern o de membres de l'òrbita del seu partit.

Però la guerra va agafar per sorpresa la televisió i la ràdio oficials i, al principi, eren els professionals de sempre que informaven, des de la mateixa línia de front, del que passava a l'un bàndol i a l'altre. La desorientació i la manca d'experiència del nou govern va permetre que es pogués explicar la veritat dels esdeveniments, les raons i les responsabilitats de la guerra fins gairebé al final del 1992.

A partir d'aleshores la gran majoria de mitjans croats van abandonar la rigorositat periodística per convertir-se en servents lleials del partit governant. Molts periodistes van doblegar-se a les pressions i exigències de Zagreb, però, dels que van optar per no participar en la campanya de desinformació, molts van haver de deixar la feina. Uns altres van fundar els seus propis mitjans, com és el cas del setmana-

ri satírico-polític *Feral Tribune* de Split, nascut l'abril del 1993, o de la revista *Bumerang* d'Osijek. Uns altres rotatius, com el diari *Novi List* de Rijeka, amb més de noranta anys d'història, han estat a punt de desaparèixer, per manca de recursos financers, sota la pressió de les severíssimes taxes exigides pel govern.

Resistir o morir. A Bòsnia-Hercegovina, la composició del govern i del primer parlament democràtic era multinacional i els mitjans de comunicació reflectien aquesta pluralitat. Cap d'ells no podia afavorir una nació contra les altres, ni hi havia cap intenció de fer-ho. Més de cinc-cents anys de convivència van ser suficients perquè l'equilibri no es trenqués del tot. Però una part dels periodistes serbis de Bòsnia-Hercegovina van escollir l'opció de la intolerància de Radovan Karadzic. Hi havia un pla per a ocupar els repetidors de ràdio i televisió quan esclatés el conflicte, pla que es va posar en pràctica a la regió de Banja Luka, on des de l'any 91 només es veien les emissions de la televisió de Sèrbia.

En la seva primera ofensiva contra Sarajevo, l'exèrcit iugoslau va apoderar-se de les antenes de la RTV i les va connectar amb Belgrad. La creació d'una tal cortina de desinformació va ser la millor manera d'estendre la confusió i la por entre la població d'origen serbi. Karadzic va instal·lar el seu centre d'operacions a Pale, amb un nou canal, des d'on difonia els seus missatges en pro de la neteja ètnica i tota mena d'informacions distortes i difamatòries contra els bosnians. Aviat, la programació de la televisió de Bòsnia, només es podia veure dins l'àrea de la capital.

El setge de Sarajevo va tenir, entre més conseqüències, la supressió del subministrament elèctric que permetia de fer funcionar la televisió i les ràdios i la manca de paper que impedia d'editar els diaris. El primer obús disparat pels serbis des de la muntanya de l'Igman va destruir l'edifici de Radio Studio 99, i la seu del diari *Oslobodenje* (Llibertat) va ser completament cremada al cap de poques setmanes dels primers atacs. La vida informativa de Sarajevo, animada abans de la guerra per més de quatre-cents periodistes, va quedar reduïda al mínim: un únic canal de televisió, dues emissores de ràdio i un diari.

La vigília del desmembrament de l'estat iugoslau, quan Sèrbia, Croàcia i Eslovènia prenen posicions per acaparar un màxim de força i de poder, tenir sota control els mitjans de comunicació públics esdevenia un element imprescindible. Però, malgrat les seves ja evidents febleses, el govern de la Federació iugoslava encara cuejava i lluitava per mantenir el país unit. L'any 1989 el primer ministre federal, Ante Markovic, va impulsar un nou canal públic de televisió, la Jutel, amb l'ànim

el savi

Qui va inventar la «sopa d'all»?

Algú fa l'amor volant?

Quin rei va crear la Generalitat?

d'introduir l'objectivitat i l'esperit democràtic en el ventall informatiu iugoslau. L'espai de notícies, d'una hora i mitja de durada, s'emetia descentralitzadament a través dels segons canals, de manera que el podien veure a totes les repúbliques, però en franges horàries diferents.

Qui va ser-ne redactor en cap i després director, Goran Milic, opina que el canal era l'únic mitjà per aconseguir que a Croàcia s'escoltessin els serbis i, a Sèrbia, els croats. "El poder de les repúbliques era tal que ni tan sols Markovic no tenia un lloc des d'on poder parlar. Milosevic i Tudjman eren contraris al federalisme i havien establert un mecanisme per dialogar directament entre ells". Amb seu central a Sarajevo, la Jutel pretenia de donar la paraula a tothom, els reportatges eren treballats en tots tres idiomes, amb traducció subtítolada, i buscant sempre el punt de concòrdia dels conflictes tractats. "Teníem una audiència màxima, cinc milions d'espectadors diaris; però la nostra incidència, al final, era zero".

"La gent va descobrir que darrere nostre no hi havia ningú, cap poder fàctic, cap força militar ni política, i al cap d'un any el canal va passar a ser privat. No hi havia sinó bona voluntat i un periodisme correcte. Perquè la filosofia de la crisi política que precedeix una guerra és: qui em pot protegir? Aquest? Doncs vaig a favor seu. Sota pressió, la gent es comporta d'una manera oportunista. Quan va començar la guerra, l'any 91, era impossible de satisfer les necessitats informatives de Sèrbia i Croàcia. I quan Sarajevo va ser atacada, ja no hi havia raó d'existir perquè el territori que cobrèiem era de dos carers. Així, el maig del 1992, ens vam apagar".

Periodisme sota les bombes. Si l'últim mitjà oficial de l'ex-Iugoslàvia desapareixia a principi del conflicte, durant aquests quatre anys han nascut molts mitjans independents, sobretot en territori bosnià. Així a Tuzla, on abans de la guerra només es podien veure notícies per la FS 3 i llegir el diari *El Front de la Llibertat*, i que ara ja té cinc o sis publicacions i dos canals de televisió. A Sarajevo, el diari *Oslobodenje* ha anat sortint sense interrupcions significatives —però la seva tirada ha quedat reduïda a 1.500 exemplars.

Ràdio Studio 99 va començar a emetre al 1991, amb criteris de producció comercial, una emissió de vint-i-quatre hores al dia adreçada al ciutadà, i amb una línia editorial com-

RICARD CUGAT

Goran Milic. Antic director del canal públic de televisió iugoslava, la TV més plural.

RICARD CUGAT

Heni Merceg. Redactora del diari Ferald Tribune de Split, un mitjà satíric.

RICARD CUGAT

Zoran Udovicic. Signant de la Declaració per una Sarajevo Lliure i Unida.

RICARD CUGAT

Milos Vasic, de la revista política 'Vreme': "Ser independent no és difícil."

pletament independent favorable a una Bòsnia multiètnica. L'any 1993, quan la RTV Bòsnia els va pujar el lloguer del repetidor a uns preus prohibitius, van aconseguir de reprendre les emissions amb un nou repetidor comprat amb l'ajut dels comerciants de Sarajevo.

Asim Abduramanovic és un dels setze periodistes-propietaris, d'origen musulmà com ell, serbi o croat, que hi treballa des del començament. "Una de les coses més importants que hem anat fent han estat els programes de contacte amb els oïdors. Molts ciutadans trucaven i parlaven de tot: de la por i de les frustracions que passaven i de les injustícies que es cometien contra seu. Per a molts era una mena de gabinet de psicoteràpia on descarregaven l'enorme pressió de viure constantment sota foc d'artilleria".

Un altre tipus de pressions són les que reben els periodistes i els mitjans independents de Sèrbia i de Croàcia. La crítica satírica del *Ferald Tribune* de Split ha esdevingut extremament molesta per als nacionalistes de Tudjman. Després d'haver provat de prohibir la publicació amb lleis parlamentàries, i d'imposar-los una taxa, igual que a les publicacions pornogràfiques, el govern va arribar a mobilitzar militarment l'editor en cap, Viktor Ivancic, en el punt culminant de la guerra.

Poc temps després de sortir al carrer, el setmanari d'informació política *Vreme* ja era la revista més esmentada de l'ex-Iugoslàvia. Milos Vasic assegura que, sota la pressió que comporta informar en una guerra, ser independent i fer la feina com l'has de fer és més senzill que no sembla. "Simplement, has de dir la veritat. Desemmascarar el govern pot ser perillós, però treballar professionalment també aporta moltes coses útils, com ara prestigi". Gràcies al reconeixement públic dels mitjans independents que hi ha a Sèrbia, Slobodan Milosevic no els ha pressionats directament.

"És un home pragmàtic i deixa que tant nosaltres com Borba i Ràdio B92 puguem treballar i, així, fer veure que és un demòcrata. És un luxe que es pot permetre, perquè ja controla la prou mitjans per difondre la seva propaganda".

El clima informatiu predominant a Belgrad aquests últims set anys ha arribat a un nivell tal d'irrealitat que ja no cal que passin esdeveniments especials: "Tot s'inventa; els periodistes en saben molt. Un compatriota meu deia que Sèrbia necessita de tot, i mentides més que res. Però jo sóc dels qui penso que, si permetem que els mentiders entrin en el periodisme, cap dels qui hi treballem ens en sortirem.

"Integral, democràtica, secular, indivisible".

"El paradigma de Bòsnia-Hercegovina, aquesta diversitat de cultures i religions, i la tolerància en aquesta diversitat, ha de ser l'essència de la futura vida en comú". Zoran Udovicic és un dels signants de la Declaració per una Sarajevo Lliure i Unida, un manifest enviat el mes d'octubre a les parts negociadores de Dayton que expressava la voluntat de l'opinió pública democràtica de Bòsnia-Hercegovina. La decepció pel contingut de l'acord és palesa en tots els bosnians que han lluitat per la pluralitat del seu estat. "L'acord de Dayton és injust perquè posa al mateix nivell víctimes i agressors. Perquè, de totes maneres, divideix el país en dues parts segons un principi ètnic. Perquè el funcionament d'un tal estat és quasi inviable. Però Sarajevo haurà de reunificar-se i aquesta és la gran victòria de tots els ciutadans que durant quatre anys hem resistit a un bloqueig inaudit en la història".

Membre fundador de Cercle 99, una plataforma d'intel·lectuals sarajevins creada al soterrani de Ràdio Studio 99, quan els obusos serbis obligaven els contertulians a passar-hi llargues estones, Zoran Udovicic abona, no obstant, l'acord. "Posats a escollir entre la continuació de la guerra o la pau, jo abono la pau, malgrat totes les reserves. Per nosaltres significa que cada dia moltes persones puguin continuar vivint, i que en neixin de noves". Sinan Alic, del Cercle Democràtic de Tuzla, es mostra més crític sobre els termes de l'acord. "Dayton no ha fet sinó legalitzar una situació de territoris conquerits per la força, i aquest és el problema bàsic de la reintegració. Com pot tornar una víctima al seu botxí? El feixisme i el genocidi han de ser vençuts, si no, al cap de vint anys o de trenta tornaran a aixecar el cap. Amb els nazis no es va dialogar ni negociar".

El Cercle 99 de Sarajevo i el Cercle Democràtic de Tuzla són dos dels moviments cívics creats espontàniament a Bòsnia-Hercegovina durant la guerra. Són la resposta a la dinàmica infernal del nacionalisme i a la irracionalitat de l'odi interètnic. "A Tuzla va haver-hi la intenció de dividir-ho tot sobre una base ètnica. Nosaltres vam reunir els ciutadans independentment de raça, nacionalitat i religió. L'element més sagrat d'una societat civil és el ciutadà, i això és el que opinen molts bosnians. Perquè dividir Bòsnia significa fer passar la frontera per sobre de molts llits de matrimoni. És impossible, desenfrenat!"

Aquests dos "cercles" tenen previst de constituir-se ben aviat en una plataforma cívica per defensar no sols una Bòsnia única i unida, sinó un estat secular, amb una democràcia màxima que protegeixi els drets humans i que, per sobre de tot, mantingui la multiculturalitat.

Isabel Galí

el savi té la resposta.

«El savi» és un joc de taula de preguntes i respostes sobre la nació catalana. N'hi ha una edició promocional, que inclou publicitat, al preu de 5.900 pessetes. També hi ha una edició sense publicitat, que costa 6.995 pessetes. El joc «El savi» només es podrà obtenir per comanda telefònica.

TRUQUEU ARA MATEIX
902 22 10 10
El joc de la nació catalana

